

Türkiye madenciliğinin 1941 blânçosu

Otuz bir aydanberi bütün şiddetiyle devam eden Avrupa harbi 8.12.41 tarihinden itibaren Amerika, Asya ve Avustralya kıt'alarına geçerek tarihte ender görülen bir cihan savaşı halini almıştır. Küçük büyük bütün denizlerdeki seyrüsefer tehlikeye maruz kalmış ve bütün dünya ölçüsünde iktisadî bir buhran bâşgöstermiştir. Hattâ ispanya, Portekiz gibi bitaraf kalan memleketlerde bile bazı malzemenin, makine ile yedek parçaların tedariki güçleşmiş ve, ihracatın sekteye uğraması yüzünden, yeraltı servetlerinin işletilmesi işinde büyük güçlüklerle karşılaşmıştır. Alınmış olan bütün kalkınma tedbirleri beklenen neticeleri vermemiştir.

Harp haricinde kalan Cumhuriyetimizin iktisadî hayatına da azçok müessir olan dünya siyasî ve iktisadî buhranı, madenciliğimizin inkişaf seyrine yeni manialar ihdas ederek istihsalâtımızın artırılmasını güçleştirmiştir. Buna rağmen madenciliğimizin genç ve dinç hamlelerini durduramamıştır. 1941 yılı yeraltı servetlerimizin işletilmesi memnuniyet verici bir şekilde neticelenmiştir. Geçen yıla ait madenciliğimizin kısaca bilançosunu okurlarımıza sunarız:

TAŞKÖMÜR:

6.12.1940 tarihinden itibaren devletleştirilen Ereğli-Zonguldâk taşkömür havzası 1941 yılında malzeme darlığına rağmen istihsalâtım azçok artırmağa muvaffak olmuştur. Bu artış bilhassa nisan-mayıs aylarında en yüksek noktasını bulmuş ve aylık istihsalâtın 300.000 tona çıkması ile neticelenmiştir. Müteakip aylarda malzeme tedarikinin güçleşmesi yüzünden azalmağa yüz tutan taşkömür istihsalâtı 1941 yılının birinci kânun ayında bir buhran safhasına girmişse de, geçen yılın umum istihsalâtı 1940 senesi seviyesini aşarak 3.019.626 tona baliğ olmuştur. Demek ki 1940 rekor yılına nazaran 168 ton bir artış kaydedilmiştir. Eti Bank'tan aldığımız malûmata göre 1941 yılında cem'an 1.938.629 ton ayıklanmış ve yıkanmış taşkömür istihsal olunmuştur. 1941 yılında havzadan imrar olunan taşkömür miktarı 1940 yılına nazaran cüz'î bir azalışla 1.853.496 tonu bulmuştur. Bu miktardan 1.737.143 tonu ayıklanmış ve yıkanmış, mütebaki 116.353 tonu da ham kömür teşkil etmiştir. Havzadaki taşkömür stokunun 1941 yılı zarfında 122.733 tondan 31.12.41 günü 139.882 tona çıkarak 17.149 ton artmış olmasını nazarı itibare alırsak 1941 yılında imrar edilen ve imrara amade bulunan taşkömür 1940 senesinden az olmadığı dikkate sayandır.

Ereğli - Zonguldak havzasının 1940 ve 1941 yıllarında münferit aylara isabet eden taşkömür istihsal ve imraratını (ton hesabıyla) aşağıya yazıyoruz.

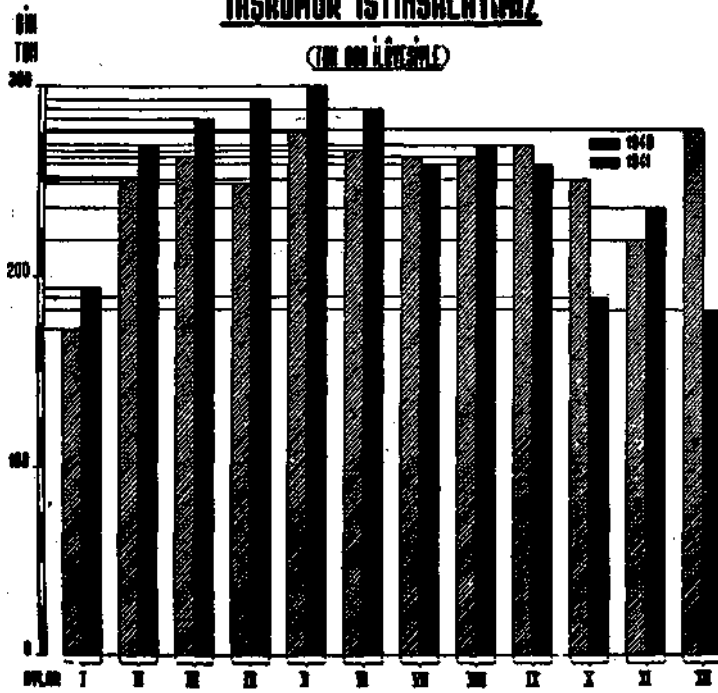
A y l a r	İstihsalât (tuvenan)		İmrrat (ayıklanmış)	
	1940	1941	1940	1941
İkinci kânun	171.624	193.827	111.191	154.419
Şubat	251.809	269.312	153.795	169.225
Mart	262.908	283.080	177.895	196.154
Nisan	248.804	292.668	185.846	191.034
Mayıs	276.191	300.156	179.934	179.889
Haziran	266.354	288.338	172.861	180.540
Temmuz	262.802	259.228	169.261	176.263
Ağustos	262.615	268.799	153.629	174.544
Eylül	269.297	259.063	171.917	138.033
Birinci teşrin	251.222	188.911	128.822	101.003
İkinci teşrin	219.101	236.280	147.025	95.677
Birinci kânun	276.731	179.964	123.335	96.711
Yekûn	3.019.458	3.019.626	1.875.511	1.853.496

1941 yılı zarfında Havzanın taşkömür satışları 1.793.903 tonu bulmuş ve bu miktardan 1.777.878 tonu iç piyasaya ve mütebaki 16.025 tonu ecnebi vapurlarına hamule veya ihrakiye olarak satılmıştır. Başlıca taşkömür alıcımız Yunanistandır. Karadenizin harp mıntakasma ithali ve deniz mücadelesinin kuvvet bulmasıyla 1941 yılının ortalarından itibaren Ereğli - Zonguldak limanlarına ecnebi vapurlarının seyrüseferi sekteye uğramış, bundan dolayı havzanın taşkömür ihracatı da durmuştur.

1941 yılının 3.019.626 tonu bulan taşömür istihsalâtının takriben %60-ı Zonguldak ve Kilimli mevkiileri tarafından temin olunmuştur. Kozlu mevkiindeki kömür ocaklarının umum yekündaki hissesi %29,4 iken, Ereğli ocakları havza istihsalâtına % 10,46 nisbetinde iştirak etmiştir. 1941 yılı istihsalâtının mevkii ve aylara göre taksimatı aşağıdaki cetveldən tebarüz eder (ton hesabıyla).

A y l a r	Zonguldak	Kozlu	Ereğli	Kilimli
İkinci kânun	57.849	55.320	16.132	64.526
Şubat	77.689	72.402	30.240	88.981
Mart	82.533	76.523	33.591	90.433
Nisan	83.137	81.656	36.199	91.676
Mayıs	86.563	85.977	32.944	94.672
Haziran	86.281	86.000	33.498	82.559
Temmuz	77.332	82.658	29.396	69.842
Ağustos	80.508	84.065	30.998	73.228
Eylül	75.881	80.017	30.138	73.027
Birinci teşrin	57.480	52.481	23.169	55.781
İkinci teşrin	77.785	71.121	19.078	68.296
Birinci kânun	61.520	58.839	483	59.122
Yekûn	904.558	887.059	315.866	912.143

**1940 VE 1941 YILLARI AYLARA GÖRE
TAŞKÖMÜR İSTİHSALÂTIMIZ
(TON HESABIYLA)**

Havzanın dahilî taşkömür istihlâki 1940 yılında 122.820 tonu bulmuşken 1941 yılında cüz'î bir tezeyütle takriben 125.000 tona çıkmıştır. Sömikok ve briket istihsalâtının artması dolayısıyla mevzuubahis mahrukât cinslerinin imali için sarfedilen taşkömür miktarı da 1940 yılına nazaran yeni bir artış kaydederek 98.275 tondan takriben 100.000 tona yükselmiştir.

Havza limanlarına uğrayan vapurlarımıza 1941 yılı içinde cem'an 60.946 ton ihrakiye olarak taşkömür satılmıştır. Havzadan imrar olunan taşkömür miktarının büyük bir kısmı deniz yolu ile yapılmış ise de 582.017 tonu şimendifer sevkiyatını teşkil etmiştir.

Ereğli - Zonguldak havzasının sömikok ve briket istihsalâtına gelince, 1941 yılında 58.642 ton sömikok ve 28.392 ton briket imal olunmuştur. Sömikok istihsalâtı 1940 yılına nazaran cüz'î bir azalış kaydetmişken, briket imalâtı 3.272 ton yani %13 nisbetinde artmıştır. Buna mukabil 1941 yılının sömikok imraratı, 58.977 tonu bulan 1940 yılı imraratına nazaran 4.932 yani %8,36 nisbetinde bir tezeyütle 63.909 tona balığ olmuştur. Aynı seneler zarfında briket imraratı da 24.268 tondan 26.638 tona çıkmış yani %9,8 nisbetinde artmıştır. 1941 yılının münferit aylarına isabet eden sömikok ve briket istihsalâtı ile imraratını (ton hesabıyla) aşağıya dercediyoruz:

Havzadaki sömikok stoku 31.12.1940 günü 6.623 ton iken 31.12.1941 tarihinde 1.338 tona düşmüştür. Buna mukabil briket stoku 1941 zarfında 1.754 ton bir tezeyütle 735 tondan 2.489 tona balığ olmuştur.

Ereğli mintakasının ikinci kânun ayında geçirdiği direk buhranı, alınan zecrî tedbirler sayesinde, bugün ihtiyacı karşılayacak dereceye gelmiş bulunmaktadır. Zonguldak-Devrek arasındaki ormanlardan bol miktarda maden direkleri kesilerek ocaklara sevkolunmaktadır. 26.2.42 günü havzanın direk stoku 15.357 m³-a veya 463.644 adede çıkmıştır. Direk meselesinin halli ile havzanın taşkömür istihsalâtı günden güne artmakta devam ediyor ve pek yakında eskisinden üstün kömür çıkarılabileceği güvenini veriyor.

A y l a r	S ö m i k o k		B r i k e t	
	İstihsalât	İmrrat	İstihsalât	İmrrat
İkinci kânun	4.832	2.905	2.091	2.207
Şubat	4.593	5.979	1.826	1.559
Mart	4.990	4.255	4.318	4.285
Nisan	4.974	4.595	4.653	4.714
Mayıs	5.391	3.062	1.290	1.798
Haziran	4.708	5.294	3.196	2.704
Temmuz	4.796	10.578	1.818	2.066
Ağustos	4.912	7.002	3.439	2.893
Eylül	4.836	5.670	4.282	1.099
Birinci teğrin	5.223	6.682	—	1.011
İkinci teğrin	4.740	3.491	—	930
Birinci kânun	4.629	4.396	1.479	1.372
Yekûn	58.624	63.909	28.397	26.638

Kömür Satış ve Tevzi Müessesesinden alınan malûmata göre 1941 yılı zarfında cem'an 64.301 ton sömükok ve 101.437 ton Karabük koku iç piyasaya satılmıştır. Bundan maada memleketimizin başlıca şehirleri olan Ankara, İstanbul ve İzmir gaz fabrikaları tarafından tahminen 180-190 bin ton kok piyasaya çıkarılmıştır. Demek ki 1941 yılı zarfında iç pazarlara tahminen 350.000 ton kok ve sömükok imrar olunmuştur.

Ereğli - Zonguldak havzasının taşkömür istihsalâtını artırmak maksadiyle Cumhuriyet Hükümeti tarafından önemli tedbirler alınmasına devam olunmaktadır: iş mükellefiyeti hükümlerinden ziyadesiyle istifade edilmekte, geniş ölçüde yol ve taşıma vasıtaları yapılmakta ve ocaklarda çalışan işçilerin sıhhatiyle çok yakından alâkadar olunmaktadır. Kozlu - Ereğli arasında bir şose, Kozlu - Zonguldak arasında bir dekovil inşa edilmektedir. Bu yollar 1942 yılı içinde tamamlanmış ve bu suretle buralarda taşıma işi yoluna girmiş olacaktır.

Taşkömür faslına son verirken, fob Zonguldak ve Kandilli olmak üzere muhtelif cins taşkömür, kok ve briket fiyatlarının son durumunu, ton başına lira ve kuruş hesabıyla, aşağıya dercediyoruz:

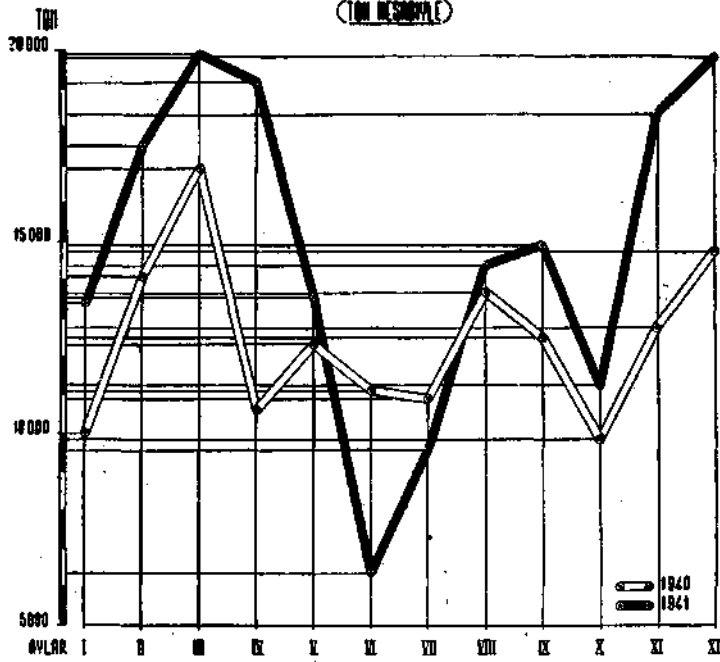
Kömür cinsi	Fob Zonguldak	Fob Kandilli
Kribe	11.—	10.60
18/50	10.40	9.60
10/18	9.90	9.00
0/10	8.70	8.20
Briket	11.50	—
Tuvenan I	8.10	8.10
— II	6.—	—
Sömükok	18.—	—
Karabük koku	24.10	—

LİNYİT:

1932 yılındanberi muntazam ve sistematik bir şekilde artan memleketin linyit istihsalâtı 1941 yılında şimdiye kadar erişilmeyen rekor bir miktara çıkarak 279.562 tona baliğ olmuştur. 1940 yılının linyit istihsalâtı takriben 225.000 tonu tutması nazarı itibara alınırca, 1941 senesinde 54.562 ton yani %24,3 nisbetinde yeni bir artış dikkate şayandır.

Gerek ev teshinatında, gerekse endüstri fırını ve elektrik santrallerinde olsun

1940 VE 1941 İN AYLARINA GÖRE GARP LİNYİTLERİ İŞLETMESİNİN İSTİHSALATI

son seneler zarfında linyitin taşkömür yerine ikamesi gittikçe artarak memleketin yakıcı temininde mühim rol oynamaya başlamıştır

Nisbeten genç olan linyit endüstri devlet müesseselerinin teşviki ve plânlı çalışmaları sayesinde son 10 yıl içinde 13.560 tondan 279.562 tona yükselerek aşağı yukarı 20 mislini bulmuştur. Linyit istihsalâtının hamle şeklinde çoğalmasında Eti Bank tarafından tesis olunan Garp Linyitleri İşletmesi ve Devlet Demiryollarının rolü büyük bir önemi haizdir. Bu iki müessesese 1941 yılında 239.823 ton linyit istihsal ederek umum yekûna %85,8 nisbetinde iştirak etmiştir.

1941 yılı zarfında 23 linyit ocağı işletilmiş olduğu nazarı itibare alınırsa Eti Bank ve D.D.Y. müesseselerine ait olmayan 19 ocağın umum istihsalâtındaki hisseleri ancak % 14,2 nisbetini bulmuştur.

Aylar	S o m a		D e ğ i r m i s a z		T a v ğ a n l ı	
	İstihsalât	İmrrat	İstihsalât	İmrrat	İstihsalât	İmrrat
İkinci kânun	6.762	6.495	3.899	4.292	2.732	3.229
Şubat	8.303	7.150	5.473	5.381	8.680	3.450
Mart	8.628	10.140	7.017	7.055	4.271	3.861
Nisan	8.291	8.906	6.251	4.781	4.647	3.649
Mayıs	6.409	4.455	4.981	2.461	2.164	071
Haziran	4.168	6.286	2.202	1.386	15	96
Temmuz	7.387	7.122	1.980	3.055	205	703
Ağustos	7.630	7.380	4.228	2.640	2.521	2.954
Eylül	6.953	6.362	3.983	2.447	3.972	2.350
Birinci teşrin	5.240	6.413	2.864	3.051	2.969	2.905
İkinci teşrin	10.295	9.842	4.278	3.469	3.740	4.474
Birinci kânun	9.115	8.896	5.635	5.988	5.045	6.360
Yekûn	89.181	89.347	52.791	46.011	35.961	35.732

Demek ki, Garp Linyitleri İşletmesinin 1941 yılı istihsalâtındaki hissesi %63,6 nisbetini bulmuşken, bu işletme umum imrara %64,8 nisbetinde iştirak etmiştir.

1941 yılı zarfında işletilmiş bulunan linyit ocaklarının iç piyasaya olan linyit imraratı 264.191 tonu tutmuş ve 1940 yılına nazaran 44.616 ton yani %20,3 nisbetinde bir artış kaydetmiştir.

Manisa vilâyetinde Soma ve Kütahya vilâyetinde Değirmisaz ile Tavşanlı linyit madenlerini işleten Garp Linyitleri İşletmesi 1940 yılında 149.256 ton linyit istihsal etmişken, 1941 yılı zarfında 28.677 ton yani %19,2 nisbetinde yeni bir tezayütle istihsalâtını 177.933 tona çıkarmağa muvaffak olmuştur. Bilhassa Soma ile Değirmisaz madenlerindeki artış dikkate şayandır. 1940 yılında 79.276 tonu bulan Soma işletmelerinin istihsalâtı 1941 yılı zarfında 89.181 tona çıkmış ve %12,5 nisbetinde artmışken, Değirmisaz linyit ocağı son bir yıl içinde istihsalâtını 35.291 tondan 52.791 tona çıkarmış ve 17.500 ton yani %49,6 nisbetinde artırmıştır.

Garp Linyitleri İşletmesinin 1940 yılındaki imraratı 148.620 tondur, 1941 yılında iç pazarlara imrar olunan linyit miktarı 171.090 tonu tutmuştur. Demek ki son bir sene içinde bahis mevzuu olan müessesenin imraratı 22.470 ton yani %15,1 nisbetinde artmıştır. İsmi geçen işletmeye ait üç madenin 1941 yılında münferit aylara isabet eden linyit istihsalâtı ve imraratı (ton hesabıyla) 193-üncü sayfada münderiçtir.

Devlet Demiryollarına ait Amasya - Merzifon mevkiinde bulunan Çeltik ocaklarının 1941 yılındaki linyit istihsalâtı 61.890 tonu ve umum yekûndaki hissesi %22,14 tutmuştur. Bu işletmenin imrar ettiği linyit miktarı 1940 yılında 54.599 ton iken 1941-de 60.488 tona yükselmiş ve 5.889 ton yani %10,8 nisbetinde çoğalmıştır.

Devlet sermayesi ile çalışan diğer madenlerden Sümer Bank'a ait Aydın vilâyeti Nazilli kazasındaki Gerenez ocağı 1941 yılı linyit istihsalâtını bir misli artırarak

Madeni işleten	Maden mevkii	Vilâyet ve Kazası	istihsalât	Imrarat
Garp Linyitleri İşi. (Eti B.)	Soma	Manisa - İdilköy	89.181	89.347
»	Değirmisaz	Kütahya - Emet	52.791	46.011
»	Tavşanlı	» - Tavşanlı	35.961	35.732
D. D. Y.	Çeltik	Amasya - Merzifon	61.890	60.488
Sümer Bank	Gerenez	Aydın - Nazilli	4.889	5.876
Değirmisaz T. T. A. Ş-ti	Kızılbük	Kütahya - Emet	8.730	5.939
—	Sultandere	Burdur	5.622	5.622
—	Ağzıaçık	Erzurum	2.032	2.032
Balkay L. İşi.	Balkaya	Erzurum - Oltu	2.146	1.406
—	Büyük İlet	Kütahya - Tavşanlı	1.940	1.407
—	Gemerek	Sivas - Şarkışla	2.626	2.605
Osman'N. Karabıyık	Cuma Ovası	İzmir - Yeniköy	1.646	988
Yusuf Z. Nayman	» »	» »	1.384	1.499
Halil Rahmi	Değirmisaz	Kütahya - Emet	1.680	770
Şahin Ali Linyitleri	Şahin Ali	Aydın - Gülhisar	1.239	1.579
—	Küçük İlet	Kütahya - Tavşanlı	977	882
—	Bozbelen	» »	840	820
—	Bozsivri	- Sarayek	960	—
—	Mahmutlar	Ankara - Kalecik	883	261
—	Çayırkoy	Kütahya - Emet	563	427
—	Kızıldere	Aydın - Nazilli	489	500
Diğer iki işletme (Bozsivri ve Arpaseki)			1.093	--
		Yekûn	279.562	26U91

4.889 tona çıkarmıştır. Bu ocağın 1941 yılında 2.915 tonu bulan imraratı da aşağı yukarı bir misli çoğalarak 5.876 tona baliğ olmuştur.

1941 yılı zarfında işletilmiş bulunan linyit ocaklarının istihsal ve imraratı (ton hesabıyla) 194-üncü sayfadaki cetvelde gösterilmiştir.

Memleketin mahrukat ihtiyacını daha bol bir şekilde karşılamak üzere Kütahyadaki linyit istihsalinin artırılması için büyük gayret sarfedilmektedir. Alâkalı makamlar linyit istihsalâtının bir milyon tona çıkarılması için bir müddettenberi incelemelerde bulunmaktadırlar. Hükümetimizin alacağı tedbirler sayesinde madencilğin bu sahasında da yeni gelişmeler beklenebilir.

METALLER — DEMİR:

Demir ve çelik sanayimizdeki ilerlemelere muvazi memleketin muhtelif mntakalarında yapılan jeolojik araştırmalar yeni demir zuhurlarını meydana çıkararak ülkemizin demir rezervlerinin artmasına sebep olmuştur. Bu yataklardan Divrik demir cevheri yatağı işletilmektedir. Karabük demir ve çelik fabrikalarının başlıca iptidai madde kaynağı olan Sivas vilâyetindeki Divrik madenleri 17.5.1938 günü Eti Bank tarafından işletilmeğe başlamış ve üç buçuk yıl zarfında 498.669 ton bir istihsal vermiştir. Bu miktardan 316.580 tonu Karabük fabrikalarına sevkolunmuştur. Demek ki 31.12.41 tarihinde Divrik madenlerinde mevcut ayıklanmış demir cevheri stoku 182.089 tonu tutmuştur.

Açık işletme şeklinde istihsal olunan Divrik demir zuhuru, şark vilâyetlerindeki soğuk ve karlı kış ayları (4-5 ay) zarfında işletilmemiştir. Stokların fazla artmasından dolayı Divrik madenlerinin 1941 yılı istihsalâtı ancak 59.749 tonu bulmuştur. Aynı yıl zarfında Karabük demir ve çelik fabrikalarına 65.028 ton kırılmış ve ayıklanmış cevher gönderilmiştir. Divriği (Divrik) Demir Madenleri işletmesinin 1941 yılındaki cevher istihsalâtı ile imraratını (ton hesabıyla) aşağıya dercederiz:

A y l a r	İstihsal	İmrrat
İkinci kânun	—	5.536
Şubat	—	4.489
Mart	111	10.916
Nisan	6.993	5.098
Mayıs	16.025	10.386
Haziran	11.201	10.859
Temmuz	8.512	11.045
Ağustos	2.815	2.726
Eylül	12.004	505
Birinci teşrin	2.088	772
İkinci teşrin	—	967
Birinci kânun	—	1.729
Yekûn	59.749	65.028

KROM CEVHERİ:

Gihan harbi ve deniz seyrüseferinin emniyetsizliği bilhassa krom cevheri istihsalâtımız için mühim bir darbe teşkil etmiştir. 1938 yılına kadar sistematik bir şekilde artan krom cevheri ihracatımız, istihsalâtı teşvik ederek dünya krom müstahsil-leri arasında Türkiye'yi birinci mevkie geçirmiştir, ve 1938 yılı ihracatı 208.405 tona baliğ olmuştur. 1939 yılından itibaren azalmağa başlayan krom cevheri ihracatı 1940

yılında 182.327 tona inmiştir.

Fevkalâde ahval ve bütün güçlüklerle rağmen memleketin krom cevheri istihsalâtı 1941 yılı içinde idame ettirilmiş ve 26 krom madeni işletilmiştir. 1940 yılına na-

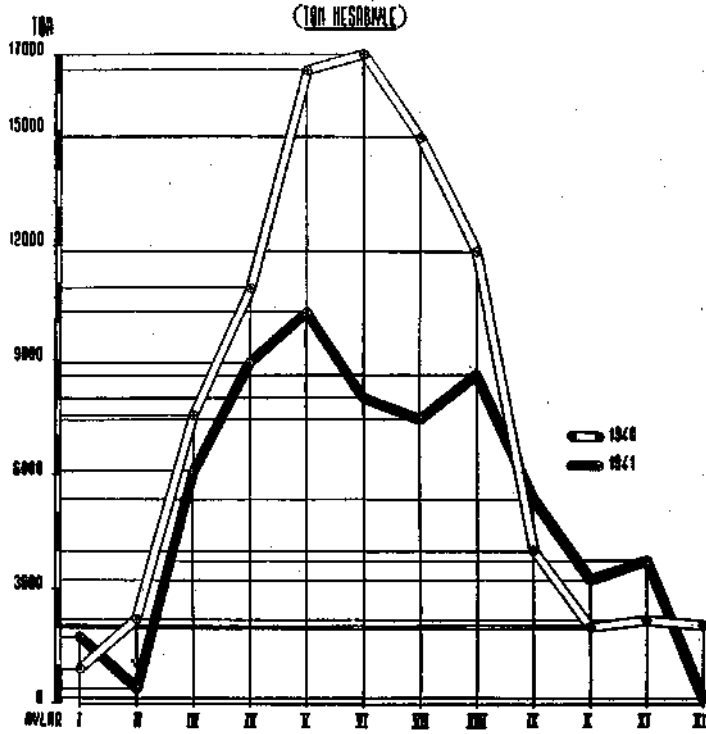
zaran krom cevheri istihsalâtı %17,7 nisbetinde azalmasına rağmen geçen 1941 yılı zarfında 150.129 ton gibi ehemmiyetli miktarda kromit istihsal olunmuştur. Bu miktardan 83.534 tonu yani %55,6-sı Elâzığ vilâyetinde Guleman krom madenleri ile Kütahya-Tavşanlıda bulunan Dağardı madeni tarafından temin olunmuştur.

Şark Kromları İşletmesi müessesesi tarafından işletilmekte bulunan Guleman krom yatakları dünyanın en büyük ve zengin krom zuhuratından sayılır. Harbe ta-kaddüm eden seneler zarfında buralardan istihsal olunan krom cevheri miktarı sistematik bir şekilde artarak umum kromit istihsalâtımızın %50-sini bulmuşken, son 1-2 sene zarfındaki ihracatın güçleşmesine muvazi bir şekilde 1941 yılı istihsalâtının tahdidine lüzum görülmüştür. Bundan dolayı 1940 yılında 92.128 tonu bulan Şark Kromları İşletmesinin krom cevheri istihsalâtı 1941 yılı zarfında %30,5 nisbetinde azalarak 64.036 tonu tutmuştur. Mamafih Guleman madenleri 1941 umum istihsalâtına %42,65 nisbetinde iştirak etmiştir. Buna mukabil mevzu bahis işletmenin 1941 yılındaki umum krom cevheri ihracatındaki (imraratındaki) hissesi 72.887 ton yani %61,4-ü bulmuştur. Şark Kromları (Guleman) İşletmesinin 1940 ve 1941 yılları münferit aylarına isabet eden istihsalât ve imrarat miktarları (ton hesabıyla) şöyledir:

A y l a r	1 9 4 0		1 9 4 1	
	Istihsal	Imrarat	Istihsal	Imrarat
İkinci kânun	907	11.521,7	1.764	—
Şubat	2.225	5.191,6	401	7.105,26
Mart	7.530	13.512,6	6.080	7.720,00
Nisan	10.878	11.269,0	8.919	—
Mayıs	16.614	8.977,4	10.264	2.204,72
Haziran	17.016	12.598,4	8.024	9.944,40
Temmuz	14.830	5.334,0	7.449	6.061,70
Ağustos	11.864	—	8.623	16.890,00
Eylül	4.030	200,0	5.332	11.137,34
Birinci teşrin	2.009	345,0	3.242	17.102,17
İkinci teşrin	2.181	—	3.778	382,65
Birinci kânun	2.044	4.267,2	160	339,00
Yekûn	92.128	83.275,1	64.036	72.887,24

Yukarıdaki cetvelden de tebarüz ettiği veçhile krom cevheri müstahsilleri arasında Dağardı krom madenleri ikinci sırada gelmektedir. Bu işletmenin 1941 yılındaki krom cevheri istihsalâtı 19.498 tonu bulmuş ve umum yekûna %13 nisbetinde iştirak etmiştir. Dağardı madenlerinin 1941 yılı kromit ihracatındaki hissesi % 12,4-tür. Demek ki Kütahya vilâyetindeki krom cevheri madenleri 1941 yılında 28.881 ton, Muğla vilâyeti işletmeleri 27.810 ton ve Eskişehir şimalindeki madenler ise 14.324 ton cevher istihsal etmiştir. 1941 yılı zarfında Edirne vilâyetindeki Günlukbaşı madeni kapatılmışken, daha mühim kapasiteli Dümlek madenleri (Kütahya vilâyetinde) işletilmeğe açılmış ve senenin son yarısında 2.466 ton krom cevheri istihsal etmiştir.

SARK KROMLARI İŞLETMESİNİN 1940 VE 1941 İN AYLARINA GÖRE KROM CEVHERİ İSTİHSALATI

Krom cevheri satışlarına gelince, 1941 yılı zarfında 118.770 ton kromit ihracatı yapılmıştır. 1940 yılının ihracatı yekûnu 182.327 tonu tutmuş olması nazan itibara alınırca 1941 yılındaki krom cevheri satışlarında %34,9 nisbetinde bir azalış mevcuttur. Mafih krom cevheri fiyatlarının yükselmesinden dolayı ihracattan elde edilen döviz miktarı aşağı yukarı 1940 yılına yaklaşmıştır.

1941 yılı zarfında işlenen krom cevheri madenleri ile bunların istihsalât ve imraratı (ton hesabıyla) aşağıdadır.

Cihan harbinin hitam bulması ile dünya endüstrisindeki beklenen kalkınma faaliyeti, memleketimizin 8-9 vilâyetinde mebzul miktarda mevcut

krom cevheri yataklarından azamî istifade imkânları verecektir.

Maden İsmi	Yeri	İstihsalât	İmrrat
Guleman (Şark Kromları İşl.)	Elâzığ vil.	64.036	72.887
Dağardı	Kütahya - Tavşanlı	19.498	14.735
Demirkazık	Muğla - Fethiye	8.765	6.347
Kavak	Eskişehir vil.	9.109	3.732
İsaklar	Bursa - Orhaneli	8.755	12.122
Taştepe	Eskişehir vil.	2.556	1.758
Başören	"	2.659	2.496
Beskese	Muğla - Köyceğiz	4.625	2.100
Kargıfoça	" - Fethiye	6.162	—
Karlıyer	Kütahya - Tavşanlı	7.917	586
Dümlük madeni	" - Sima	2.466	—
Bülüçlü	Muğla vil.	2.091	—
Şıradere	"	2.177	—
Akçalan	Balıkesir	2.185	467
Kazandere	Muğla - Köyceğiz	1.228	1.387
Çengel	" - Fethiye	1.635	—
Sandalbaşı	"	1.127	—
Çardı Kıranlar	Burşa - Orhaneli	1.069	—
Atbükü	Antalya vil.	1.011	—
Diğer 7 işletme	Muhtelif	1.058	135
Yekûn 26 işletme		150.129	118.770

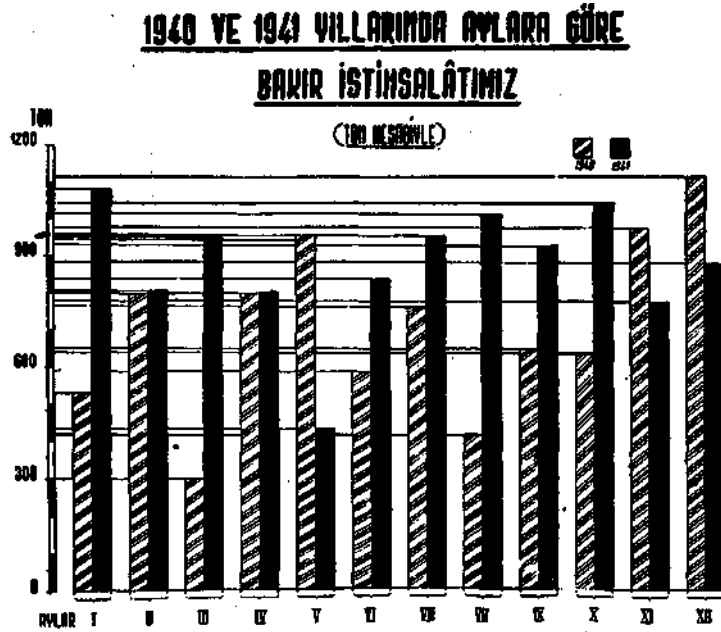
BAKIR:

Cumhuriyet Hükümeti tarafından tesis olunan bakır endüstrisi ancak beş yaşını doldurmak üzeredir. Buna rağmen memleketin bakır istihsalâtı sahasında sevinçle anmağa değer neticeler elde edilmiştir. 1937 yılında 401 tonu bulan bakır istihsalâtımız 1939 da 6.736 tona, 1940 yılında 8.551 tona çıktıktan sonra 1941 yılında inkişaf seyrini muhafaza etmiş ve 10.510 tona balığ olmuştur. Demek ki memleketin 1941 bakır istihsalâtı 1940 yılına nazaran 1.959 ton yani % 18,66 nisbetinde yeni bir artış kaydetmiştir.

Yalnız Ergani Bakır Madeni 1941 yılında 9.013 ton bir istihsal yaparak 1940 yılı umum istihsalâtını bile 162 ton aşmıştır. 1941 istihsal yekûnuna %85,83 nisbetinde hissedar olan Ergani madeni istihsalâtının 8.103 tonu külçe ve 910 tonu musaffa bakır teşkil etmiştir. Bu bakırdan 1.693 tonu iç ve dış piyasaya satılmıştır. Koordinasyon Hey'etinin bir kararı üzerine bakırın bir kısmı ihtiyat stokuna ayrılmıştır. 1.693 tonu bulan satışlardan 622 tonu iç pazarlara ve 1.071 tonu da. ecnebi memleketlere imrar edilmiştir. İhraç olunan Ergani bakırınm 504 tonu musaffa ve 567 tonu blister teşkil etmiştir, iç piyasaya sevkolunan Ergani bakırının 310 tonu blister (külçe) ve 310.7 tonu da musaffa (rafine) bakırdır. Demek ki, Ergani Bakır Madeni 1941 yılında kapasitesinin %90-ı ile çalışmıştır.

1941 yılı bakır istihsalâtına % 14,17 nisbetinde iştirak eden Kuvarshan bakır madeninin külçe bakır istihsalâtı 1.497 tonu bulmuştur. Bu miktardan 886 tonu iç ve dış pazarlara satılmıştır. İç piyasaya sevkolunan Kuvarshan bakır 705 tonu bulmuşken, ecnebi memleketlere 181 ton ihraç edilmiştir. Binaenaleyh 1941 yılı bakır imraratı 2.597 tonu tutmuş ve bu miktardan 1253 tonu ecnebi memleketlerine ihraç olunmuştur.

Ergani ve Kuvarshan bakır madenlerinin 1941 yılının münferit aylarına isabet eden istihsalât ve imraratı (ton hesabıyla) aşağıya dercediyoruz.

A y l a r	E r g a n i B a k ı r M a d e n i			K u v a r s h a n		A y l ı k Y e k ũ n	
	i s t i h s a l		S a t ı ŧ l a r	İ s t i h s a l	S a t ı ŧ l a r	i s t i h s a l	S a t ı ŧ l a r
	K ũ l  e	M u s a f f a	K ũ l  e v e M u s a f f a	K ũ l  e	K ũ l  e		
İ k i n c i k � n u n	1.030	—	—	48	—	1.078	—
Ő u b a t	278	405	57,20	120	—	803	57,20
M a r t	360	440	55,43	146	57	946	112,43
N i s a n	800	—	71,49	—	298	800	369,49
M a y ı s	400	—	165,57	34	407	434	372,57
H a z ı r a n	820	—	315,31	21	41	841	356,31
T e m m u z	720	—	20,02	236	—	956	20,02
A ę u s t o s	840	—	—	177	—	1.017	—
E y l ũ l	825	—	52,42	105	—	930	52,42
B ı r ı n c i t e ŧ r ı n	690	—	7,01	354	—	1.044	7,01
İ k i n c i t e ŧ r ı n	700	—	309,47	78	83	778	392,47
B ı r ı n c i k � n u n	640	65	638,64	178	—	883	638,64
Y e k ũ n	8.103	910	1.692,56	1.497	886	10.501	2.578,56

Bu madenlerden maada Murgul bakır madenlerinin ihzarı iŧleri hitama ermek ũzeredir. Kũre bakır madeni de ũmit verici bir safhaya girmiŧtir.

DİğER MADENLERİMİZ:

Memleketimizin dŧviz kaynağı olan diğer madenlerden Eskiŧehir vilâyetinin Mihalicilik kazası ve merkezinde beŧ amyant madeninden 1941 yılı zarfında cem'an 146 ton amyant imrar edilmiŧtir. 1940 yılındaki amyant imraratı 99 tonu bulduğuna bakılırsa geen sene %47,5 nisbetinde bir artıŧ kaydedilmiŧtir.

Eskiŧehir ve Afyon vilâyetlerindeki ũ madenden 1940 yılında ancak 460 ton manganez imrar edilmiŧken, 1941 yılı imraratı aŧaęı yukarı ũ mislini bulmuŧ ve 1.360 tona ıkmıŧtır. Eskiŧehrin merkezinde ve Mihaliik kazasında faaliyetlerine hız vermiŧ olan ũ manyezit ocağı 1941 yılında cem'an 1.900 ton manyezit imrar ederek 1940 yılına nazaran 2,25 misli fazla bir randıman elde etmiŧtir. Buna mukabil Bilecik antimuan madeninin 1941 imraratı ancak 13 tonu bulmuŧtur. Mamafih bu madenin 1941 antimuan istihsalatı 120 tonu aŧmıŧtır.

İzmir vilâyeti Karaburun mevkiinde iŧletilmekte bulunan ũ cıva madeni 1941 yılı zarfında 237 ŧiŧe safi cıva imraratı yapmıŧtır.

Memleketin Muğla, İzmir ve Aydın vil yetlerinde iŧletilmekte bulunan 14 zımpara madeninin 1941 yılı istihsalatı 6.042 tonu bulmuŧken imrarat miktarı ancak 850 tondur. Bu miktarların iŧletmelere gŧre tevzii ŧŧyledir (ton hesabıyla):

Maden ismi	Vilâyeti	istihsal	imrarat	Maden ismi	Vilâyeti	İstihsal	imrarat
Kozağaç	Muğla	1.473	255		Nakliyekûn	5.035	689
Kayabaşı	»	1.308	409	Elmacık	Muğla	224	
Mesken Kadıköy	»	1.096	—	Kucağız	» - Milas	21	
Şehköy (336)	»	545	—	Aziziye-Havuzlu	İzmir	275	61
» (332)	»	145	—	Alacalı	» - Tire	208	100
Şeref Eğridağ	»	165	—	Almanboğazı	» » Torbalı	47	
Tuzabat	»	159	25	Kemer Kayas	Aydın	232	—
Eskihisar	»	144	—				
	Yekûn	5.035	689		Yekûn	6.042	850

MADENÎ OLMAYAN ZUHURAT:

Madenî olmayan yeraltı servetlerimizden Balıkesir vilâyeti Susurluk kazasındaki Sultançayırı borasit madeni 1941 yılı zarfında takriben 4.000 tondan fazla borasit istihsal ederek bu miktardan 2.266 tonunu imrar etmiştir.

Bağlarımızı koruma ve diğer sanayi ihtiyaçlarımızı temin işinde büyük önemi olan kükürt imraratı 1941 yılında yeni bir gelişme göstererek 1.397 tondan 3.408,4 tona balığ olmuştur. Bu miktardan 3.183,4 tonu İsparta vilâyeti Keçiburlu Kükürt madenine isabet etmiştir. Bu işletmenin 1940 ve 1941 yıllarında münferit aylara isabet ederi kükürt istihsal ve imraratı (ton hesabıyla) şöyledir:

	1 9 4 0		1 9 4 1	
	İstihsalât	İmrrat	İstihsalât	İmrrat
ikinci kânun	166,35	15,15	344	
Şubat	192,70	30,27	80	1,05
Mart	282,00	6,25	106,70	29,65
Nisan	300,20	110,55	98,55	817,25
Mayıs	315,04	633,92	176,40	1.283,85
Haziran	301,45	285,65	295,30	620,70
Temmuz	314,50	66,85	157,50	132,10
Ağustos	307,45	170,00	79,95	78,30
Eylül	285	39,10	81,65	28,35
Birinci teşrin	239	37,47	164,25	12,45
İkinci teşrin	340	1,70	196,55	155,95
Birinci kânun	397	0,05	169,95	23,75
Yekûn	3.440,65	1.396,96	1.950,80	3.183,40

Keçiburlu Kükürtleri T.A.Ş.-nin 1941 yılı kükürt istihsalâtı 1.951 tondur. Bundan dolayı imraratın bir kısmı 1941 bidayetinde mevcut 2.255 ton kükürt stoku hesabına yapılmıştır. Denizli vilâyetinin Teketurkaz madeni 1941 yılında cem'an 225 ton kükürt

istihsal ve imrar etmiştir. Bu hesaplara göre Keçiburlu madenlerinin 31.12.1941 sto-
ku 965 tonu bulmuştur.

Dünyanın en zengin lületaşı zuhuratına malik Türkiye, beynelmilel piyasada bu
branşta aşağı yukarı monopol bir vaziyette bulunmaktadır. Son harbe kadar Avru-
pa piyasasında revaç bulan lületaşı ihracatı dünyayı saran siyasî ve iktisadî buhran
yüzünden oldukça azalmış, bu yüzden istihsalâtın tahdidine lüzum görülmüştür.
Bundan dolayı 1940 yılında 517 sandığı bulan lületaşı imraratı 1941 de takriben 238
sandığa inmiştir. Mamafih Eskişehirin Kemikli mevkiindeki madenlerde 1941 yılın-
da aşağı yukarı 300 sandık lületaşı istihsal olunmuştur.

İnşaatta ve seramik endüstride kullanılan topraklardan Eskişehirin Mihaliççık
kazasında kâin ocaklardan 1940 yılında 6.896 ton safi kil imrar edilmişken 1941 se-
nesi bu miktar %19,1 nisbetinde artarak 8.211,2 tona baliğ olmuştur. 1941 yılının
mermer imraratı ise 215 m³ levha ve 2.283 ton molozu teşkil etmiştir. Geçen yıl zar-
fında Balıkesirin Erdek gazası, Eskişehirin merkez ve Bileciğin Bozöyük kazasında
olmak üzere 7 ocak mermer istihsalâtı ile meşgul olmuştur.

Memleketin değirmen taşı imraratında da 1941 yılı yeni bir gelişme dikkate şa-
yandır. 1940 senesinde 1.022 çifte, 1.538 tekve 919 parça yerine geçen yıl zarfında
1.124 çifte, 2.303 tek ve 1.225 parça değirmen taşı imrar olunmuş ve vasati olarak
%33,7 nisbetinde bir tezayüt kaydedilmiştir.

Memleketin çimento istihsalâtı ile imraratı da sevinçle anmağa değer bir şekil-
de inkişaf etmekte berdevamdır. 1925 yılında ancak 6.847 tonu bulan çimento imra-
ratı son 15-16 senede takriben 40 misli artarak 1941 yılında 272.921 tona çıkmıştır.
Geçen sene zarfında iç pazarlara sevkolunan çimento miktarı 267.058 tonu tutan 1940
imraratına nazaran 5.863 ton yani %2,2 nisbetinde fazladır. Üç başlıca müessesenin
1941 yılında aylara göre çimento imraratı (ton hesabıyla) aşağıdaki cetvelde göste-
rilmiştir.

A y l a r	Arslan ve Eskişehir çimentoları T. A. Ş.	Anadolu çimentoları	Türkçimento ve kireci A. Ş.	Yekûn
İkinci kânun	1.360	6.079	3.011	10.451
Şubat	1.639	5.295	4.877	11.811
Mart	5.047	8.744	6.636	20.427
Nisan	6.905	11.797	9.626	28.328
Mayıs	3.992	10.559	16.243	30.794
Haziran	1.051	13.781	13.135	27.967
Temmuz	4.237	9.503	13.428	27.168
Ağustos	3.487	14.662	16.732	34.881
Eylül	3.264	10.543	8.551	22.358
Birinci teşrin	4.033	9.342	9.514	22.889
İkinci teşrin	575	12.402	11.436	24.413
Birinci kânun	99	6.208	5.128	11.435
Yekûn	35.689	118.915	118.317	272,921

Son seneler zarfında sistematik bir şekilde yapılan jeolojik araştırmalar neticesinde memleketimizin muhtelif mıntakalarında kimyevî bakımdan Amerika ve Avrupanın en meşhur ılıca ve şifalı membalarına muadil maden suları keşfolunmuş ve etraflıca tetkik edilmiştir. Halkın maden sularına olan ilgisi gittikçe artmış ve buna muvazi bir şekilde iç pazarlara imrar olunan maden suyu miktarı da çoğalmıştır. 1932 yılında 100.209 litreyi tutan maden suyu imraratı 1940 yılında 10 misli bir te-zayütle 1.015.696 litreye balığ olmuştur.

1941 yılında başlıca maden suyu işletmeleri tarafından cem'an 969.812 litre is-tihsal edilerek, bu miktardan 919.155 litresi iç pazarlara sevkolunmuştur.

Şimdiye kadar yazdıklarımızın bir hulâsası olmak üzere 1940 ve 1941 yıllarında Türkiyenin yeraltı servetleri imraratının mukayeseli cetvelini aşağıya dercediyoruz:

Maden cinsi	1 9 4 0	1 9 4 1	Vâhit
Amyant	99	146	Ton
Antimuan	309	13	»
Bakır blister	4.988	1.764	»
» musaffa	2.058	815	»
Borasit	5.379,6	2.266	»
Cıva	493	237	Şişe
Çimento	267.058	272.921	Ton
Değirmen taşı	1.022	1.124	Çifte
» »	1.528	2.303	Tek
» »	919	1.225	Parça
Demir cevheri	87.293	65.028	Ton
Kil	6.896	8.211,2	»
Krom cevheri	182.327	118.770	»
Kükürt	1.397	3.408,4	»
Linyit	219.575	264.191	»
Lületaşı	517	238	Sandık
Maden suyu	1.015.696	919.155	Litre
Manganez	460	1.360	Ton
Manyezit	845	1.900	»
Mermer levha	355	215	m ³ .
» moloz	6.425	2.283	Ton
Taşkomür	1.875.511	1.853.496	»
» birket	24.268	26.638	»
» somikok	58.977.	63.909	»
Zımpara	8.761	850	»

Bilançomuza son verirken, madencilüğimizin 1941 durumu memnuniyet verici-dir, diyebiliriz. M. T. A.